

**ЧОРНОБИЛЬСЬКА ПІДЛІТКОВА ДОКУМЕНТАЛІСТИКА
(НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ Л. ДАЄНА ТА К. МІХАЛІЦИНОЇ, С. ДВОРНИЦЬКОГО):
ЖАНРОВО-ТЕМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ**

**CHORNOBYL TEENAGE DOCUMENTARY
(BASED ON THE WORKS OF L. DAIEN AND K. MIKHALITSYNA, S. DVORNYTSKYI):
GENRE-THEMATIC FEATURES**

Кірсєва М.В.,

orcid.org/0000-0002-7873-2215

*асистентка кафедри перекладу та слов'янської філології
Криворізького державного педагогічного університету*

У квітні 1986 року сталась одна з найбільших ядерних катастроф на території України, наслідки якої людство відчуває і досі. Перебіг подій, наслідки катастрофи відобразились у різних сферах діяльності людини, в тому числі й у літературі. Перші відгуки на катастрофу здійснили українські письменники того часу, такі як Л. Горlach, Є. Гуцало, Л. Даєн, І. Драч, С. Йовенко, Б. Олійник, та ін. Проте, не зважаючи на плин часу, чорнобильська трагедія ще досі відкликається у літературі українського народу. До цієї теми звертаються як письменники дорослої літератури, так і літератури для дітей та юнацтва. У статті аналізуються книги літератури для дітей та юнацтва ХХ (документальна повість Л. Даєна «Чорнобиль – трава гірка») та ХХІ (книжка-картинка жанру нон-фікшн К. Міхаліциної та С. Дворницького «Реактори не вибухають. Коротка історія Чорнобильської катастрофи») століть, присвячені чорнобильській аварії. У зв'язку з особливостями обраних книжок для аналізу розглянуто поняття «документальна література», «документалістика», «нон-фікшн». З'ясовано, що для цієї літератури характерне використання фактів, історичних довідок, щоденників, листи, біографічні довідки тощо. Твори Чорнобильської теми використовують образи рослини чорнобиллю (полину звичайного), героїв-ліквідаторів, описують події тієї ночі, трагічні наслідки. Але при цьому, кожна з книг передбачає свої особливості, що так чи інакше відображає особливості свого часу. Так, документальна повість Л. Даєна «Чорнобиль – трава гірка» звертає більшу увагу читачів на героїчний вчинок ліквідаторів, їхню самопожертву задля порятунку світу. Книжка-картинка жанру нон-фікшн К. Міхаліциної та С. Дворницького «Реактори не вибухають. Коротка історія Чорнобильської катастрофи» має яскраве оформлення, використовує наукові факти, дослідження, слова очевидців та розсекречені після певного періоду часу документи, що допомагають більш детально розглянути причини катастрофи, її перебіг та наслідки. За допомогою малюнків та схем полегшується сприйняття читачів та забезпечує комплексне розуміння Чорнобиллю.

Ключові слова: підліткова література, документальна література, нон-фікшн, Чорнобиль, чорнобильська катастрофа.

In April 1986, one of the most significant nuclear disasters occurred on the territory of Ukraine, the consequences of which are still felt by mankind. The course of events and the disaster's consequences were reflected in various spheres of human activity, including in literature. The first responses to the catastrophe were made by Ukrainian writers of that time, such as L. Horlach, Ye. Hutsalo, L. Daien, I. Drach, S. Yovenko, B. Oliinyk, and others. However, despite the passage of time, the Chornobyl tragedy is still remembered in Ukrainian literature. This topic is addressed by adult literature writers and literature for children and youth. The article analyzes books of literature for children and youth XX (documentary novel by L. Dayen «Chornobyl – bitter grass») and XXI (picture book of the non-fiction genre by K. Mikhalitsyna and S. Dvornytskyi «Reactors do not explode. A short history of the Chernobyl disaster») centuries dedicated to the Chornobyl accident. In connection with the features of the selected books for analysis, the concepts of «documentary literature», «documentary», «non-fiction» were considered. It was found that the use of facts, historical references, diaries, letters, biographical references, etc. characterizes this literature. Works on the Chornobyl theme use images of the Chornobyl plant (wort wormwood), liquidator heroes, describe the events of that night, and the tragic consequences. But at the same time, each of the books provides its features, which in one way or another reflects the features of its time. Thus, L. Daien's documentary novel «Chornobyl – bitter grass» draws readers' attention to the heroic act of the liquidators, their self-sacrifice for the sake of saving the world. Non-fiction picture book by K. Mikhalitsyna and S. Dvornytskyi «Reactors do not explode. A brief history of the Chornobyl disaster» has a vivid design, uses scientific facts, research, the words of eyewitnesses and documents declassified after a certain period of time, which help to consider in more detail the causes of the disaster, its course and consequences. With the help of pictures and diagrams, readers' perception is facilitated and a comprehensive understanding of Chornobyl is provided.

Key words: youth literature, documentary literature, non-fiction, Chornobyl, Chornobyl disaster.

Постановка проблеми. 26 квітня 1986 року сталась Чорнобильська катастрофа, яка залишила по собі слід не лише в історії українського народу, але й усього світу. З плином часу Чорнобиль став символічним образом не лише трагедії, але

й відваги, мужності та відданості. На сьогодні це складний феномен, що об'єднує як колективну, так і особисту пам'ять, оскільки для багатьох це трагедія, що позначилась на їхньому житті: евакуація, втрата домівки, погіршення стану

здоров'я тощо. Відображення тих подій стало тематикою багатьох сфер науки, історії та мистецтва, зокрема, і літератури у працях, як тогочасних (Л. Горлач, Є. Гуцало, Л. Даєн, І. Драч, С. Йовенко, Б. Олійник, та ін.), так і сучасних (А. Андржесівський, С. Дворницький, М. Камиш, К. Міхаліцина, А. Мухарський, О. Паренюк, С. Плохій та ін.) письменників дорослої та дитячої літератури.

Науковці активно досліджують відображення Чорнобильської трагедії у літературі. Так, твори про трагедію М. Павлишин об'єднав, запровадивши термін «чорнобильський жанр». До особливостей цього жанру дослідник відніс: епічність, документальність, драматичність, відносність між об'єктивною та суб'єктивною реальностями [1]. На думку Л. Онишкевич, чорнобильська тема викликає пробудження історичну ідентифікацію українців та самоідентифікацію з героями. Як зауважує науковиця, такі твори мають певні образи задля позначення країни, зокрема, молоді дівчини, жінки, Марії, землі тощо [2]. Дослідниця М. Варданян зауважує, що твори на чорнобильську тематику мають багато контрастів: теперішнє та майбутнє, хвороба та життя, відповідальність та небезпека, технократичні та традиційні цінності [3]. Сучасні науковці також активно досліджують дитячу літературу, присвячену тематиці Чорнобиля. Так, М. Варданян досліджує Чорнобиль як топос в постмодерній літературі на прикладі книжок-картинок [4]. Науковиця також звертає увагу на події Чорнобиля в контексті культурної пам'яті українців [3]. У іншій праці – «Cultural memory of Chornobyl in literature and fine arts (in case of a picturebook «The Flowers beside the Fourth Reactor» by K. Mikhalitsyna and paintings by M. Prymachenko)» дослідниця разом з І. Дирдою та М. Кіреєвою розглядають тему культурної пам'яті про Чорнобиль на прикладі твору К. Міхаліциної «Квіти біля чертвєртого» [5]. У свою чергу, І. Онищенко аналізує взаємозв'язок «людина-природа» на прикладі чорнобильських оповідань Є. Гуцала [6]. А К. Гостра та М. Дудніков розглядають Чорнобильську катастрофу у літературі нон-фікшн [7].

Тож **метою** нашої розвідки є аналіз творів літератури для дітей та юнацтва ХХ та ХХІ століть на прикладі документальної повісті Л. Даєна «Чорнобиль – трава гірка» та книжки-картинки жанру нон-фікшн К. Міхаліциної та С. Дворницького «Реактори не вибухають. Коротка історія Чорнобильської катастрофи».

Виклад основного матеріалу. У зображенні чорнобильської трагедії жанр відіграє особливу

роль. Відтак, існують як художні, так і нехудожні твори, які вміщують документальні матеріали, мемуари, історичні факти, листи, щоденники тощо. Але при цьому, документальна література не має єдиного визначення у літературознавстві. Так, у своєму дослідженні Т. Черкашина зазначає, що поняття «документалістика» та «література non-fiction» з'явилися у середині ХХ ст. та визначає такі напрями, як: історична документалістика, художня біографіка, мемуаристика, художня публіцистика [8].

Науковець М. Дудніков зазначає: «Документальною літературою інколи називають будь-яке оповідання, побудоване на реальних подіях, в яких беруть участь реальні особистості. У такому разі документальна література може охоплювати мемуари, щоденники, листи, (художні) біографії/автобіографії, літературний портрет, есе, літературний некролог, автокоментар, а також історичні романи без вигаданих персонажів або з незначною кількістю вигаданих персонажів. Очевидно, що чітких жанрових меж у документальній літературі немає, (...)» [9].

Дослідник О. Галич визначає особливі ознаки такої літератури: «Важливою ознакою такої літератури є авторське осмислення певних суспільно-історичних подій чи життєвого шляху реальної історичної особи або важливої для життя народу проблеми, здійснене за законами художньої творчості із залученням справжніх документів свого часу, глибоким співвіднесенням власного духовного досвіду автора із внутрішнім світом героїв, соціальною й психологічною природою їхніх учинків» [10, с. 20].

Найбільш доцільним терміном, на думку М. Варикаші, є «нон-фікшн». Дослідниця подає таке визначення цього поняття: «це різновид літератури, яка перебуває на межі художності і документальності» [11]. А С. Кондратюк подає таке визначення цього поняття: «літературний жанр, до якого належать твори, побудовані на основі фактів з елементами художнього вимислу» [12].

Ми поділяємо думку науковців та вважаємо нон-фікшн – це жанром літератури, який охоплює твори, що ґрунтуються на реальних подіях, фактах і т. д.

При цьому, Л. Онишкевич вказує, що використання документів та фактів не характерне для літератури, але задля правдивості відображення чорнобильських подій, письменники використовують документальні факти [2].

Однак, з розвитком літератури виникають нові жанри, які поєднують у собі риси як художньої, так і нехудожньої літератури. Одним з таких жан-

рів – документальна повість, до якої відноситься твір Л. Даєна «Чорнобиль – трава гірка». Як документальна повість твір містить різноманітні листи, фотографії, документи, отримані головним героєм протягом життя (наприклад, Подання на Л. П. Телятнікова на звання майора внутрішньої служби; Виписки з журналу пункту зв'язку ВПЧ-2 на 26 квітня 1986 року і т. д.). Дослідники наголошують, що ця повість «Чорнобиль – трава гірка» стала першою книгою для дітей та юнацтва про чорнобильські події на прикладі життя пожежника та ліквідатора аварії на АЕС Леоніда Телятнікова [2, 3].

Документальна література містить сюжети, образи, діалоги реальних подій. Твори, присвячені Чорнобилю, передбачають використання хронології подій та фактів, а також образів таких, як полин, ліквідатори, чорнобильці, Зона відчуження, Уроки Чорнобиля.

Перший образ зустрічає читача одразу у назві – чорнобиль. Це рослина, яка має ще одну назву – полин. Надалі рослина також згадується у повісті – Леонід пояснює дітям, що людина відповідальна перед природою за свої дії на прикладі полину: «Вони говорять про все: про красу рідної землі і обов'язок перед нею. Про людську гідність і совість» [13, с. 95].

Твір, написаний за часів радянського часу, уславлює героїчний вчинок ліквідаторів, водночас порівнюючи з подвигом воїнів під час Другої світової війни: «Батьки і діди багатьох з них героїчно воювали на фронтах Великої Вітчизняної війни. (...) Бійців першого ешелону, які прибули гасити пожежу на АЕС, теж було двадцять вісім. І вони трималися так само відважно, (...), прикрили нас чорнобильські герої» [13, с. 123]. На думку дослідниці М. Варданян, використання стилю соцреалізму у передмові при зображенні життя Леоніда Телятнікова спрямоване на показ зразку для наслідування молоді, що пропагувався на той час [3]. Ураховуючи той факт, що самопожертву та героїчний вчинок змальовано як колективний, на нашу думку, з тієї ж метою подано і детальні життєписи інших пожежників, зокрема, Віктора Кібенка, Володимира Правика, Миколи Титенка, Микола Вашука, Василя Ігнатенка та Володимира Тішури. Через ці образи передано соцреалістичний наратив про «справжнього радянського громадянина», який був наділений такими рисами як мужність, чесність, працьовитість, хоробрість, відповідальність, готовність до самопожертви.

Окрім того, змальовано образ міста «до» та «після» трагедії. До катастрофи місто Прип'ять було веселим, гомінким, життєрадісним та про-

гресивним у зв'язку із будівництвом першої атомної електростанції. Після катастрофічних подій місто вважається брудною та небезпечною зоною. Опосередковано вказується відповідальність радянського уряду за катастрофу такого масштабу й за відсутність будь-якої конкретної інформації для населення, що призвело до неправних наслідків: «Ще не розуміючи до кінця, що сталося, учні поспішали до школи. На жаль, ніхто не завернув їх додому» [13, с. 130].

Інший образ, безпосередньо пов'язаний з трагедією – атом. З одного боку, цей образ описується як засіб, що використовується у промислових цілях (так званий «мирний атом»). Навіть напис на виїзді до міста говорить: «Хай буде атом робітником, а не солдатом», – своєрідний трудовий девіз і символ міста на ріці Прип'ять» [13, с. 65]. Але в той же час, зверхнє ставлення людини до природи, безвідповідальність та недбалість призводять до неправних подій, катастрофи: «Людина підкорила атом, зуміла загнати енергію кубометра дров у наперсток ракетного палива, сфокусувати температуру сонця в лазерному промені. І всюди тут зачався вогонь – гранично спресований, стиснутий, мов пружина...» [13, с. 42]. Важливість відповідальності людини перед природою передається через образ головного героя та його вчинки: «Атомка – це атомка. З нею жарти кепські. Хто забуває, тому слід нагадати» [13, с. 75]. В іншому випадку – катастрофа немінуча: «Тоді графітові стрижні виглядали цілком мирно і безпечно, не таїли в собі ніякої загрози. А тепер розкидані навколо розжарені, (...) були наче маленькі реактори. Вони випромінювали смертоносну радіацію» [13, с. 134].

З конфлікту людини на природи у вигляді вибуху реактора, що призводить до неправних наслідків: загибель людей, знищення та полішення напризволяще тварин, рослин, птахів, комах та мікроорганізмів, примусове виселення населення, невідомість майбутнього. З аварії суспільство отримало так звані «Уроки Чорнобиля», про які у повісті сказано: «Уроки Чорнобиля полиново гіркі, болоче ятять душу. Але вони і чітко однозначні. Вони стверджують: усе залежить від якості нашої праці, від нашого ставлення до справи. (...) Витвори сьогоденної науково-технічної революції вимагають до себе особливо уважного, бережного і відповідального ставлення. (...) Він кличе замислитися над логікою внутрішнього зв'язку між причинами і наслідками. (...) Йдеться і про технічні, і про медичні, і про екологічні канони» [13, с. 140]. Відтак, засуджується недбалість та легковажність людини,

а також наявний заклик до відповідального ставлення до праці, зважаючи на усі особливості та правила безпеки.

Тож ця документальна повість не лише засуджує експерименти над атомною енергетикою, але й наводить перелік інших аварій, які відбулися на АЕС у різних країнах світу задля показу невинятковості Чорнобиля. У зв'язку з цим, у книзі наявний заклик до дотримання правил безпеки, а також до збереження миру, адже якщо «мирний атом» може перетворитись на ворога, то використання атомної енергетики у війнах може призвести до найгіршого сценарію для людства.

На сьогодні Чорнобиль носить характер культурної спадщини українського народу. Але попри те, що з дня аварії минуло близько сорока років, чорнобильська тематика досі є актуальною для літератури, в тому числі і дитячої (А. Андреєвський, Б. Красавцев, К. Міхаліцина та С. Дворницький, А. Мухарський). Книга К. Міхаліциної та С. Дворницького «Реактори не вибухають. Коротка історія Чорнобильської катастрофи» у жанрі нон-фікшн, за словами самих авторів, покликана передати молодому поколінню пам'ять про трагічні події квітня 1986 року: «Чорнобиль як місто, як атомна електростанція, як Зона відчуження, як трагедія і як символ. Цю книжку створено, щоб пояснити катастрофу людям, які народилися вже далеко після неї, зацікавити їх темою і спонукати до глибших пошуків. Аби «Чорнобиль» був не просто словом, за яким упізнають Україну, а усвідомленим історичним досвідом. Його тут показано в кількох вимірах: технічному, емоційному, природничому, політичному» [14].

Аналізуючи проблематику Чорнобиля у літературі нон-фікшн на прикладі цієї книги науковці К. Гостра та М. Дудніков звертають увагу на доступність пояснення перебігу подій для підлітків, спираючись на наукові факти, факти з історії тощо [7].

Книга привертає увагу читачів своїми кольорами: сірим фоном та двома основними кольорами – жовтим та червоним, що безпосередньо асоціюються з вогнем, вибухом, небезпекою. На відміну від книги радянських часів, книжка-картинка має надзвичайно важливу особливість – є наявність схем, малюнків, карт, історичних фактів з візуальним підкріпленням. Така специфіка допомагає читачам легше сприймати інформацію як про історичні, так і про складні фізичні явища, які важко осягнути органами чуттів, зокрема, такі, як: ізотоп, атом (і його різні моделі), радіоактивна дія, ядерний паливний цикл і т. д. На думку

дослідниці М. Варданян, поєднання вербального та візуального рівнів створює для читачів загальний образ Чорнобиля: «Водночас розповідь у книзі побудована так, що охоплює як історію створення Чорнобиля, так і власне відображення вибуху на станції» [4].

Звісно, як і в інших книгах, присвячених Чорнобилю, «Реактори не вибухають. Коротка історія Чорнобильської катастрофи» містить інформацію про рослину полин: «Чорнобиль, або чорнобильник («рослина з чорним стеблом») – народні назви полину звичайного. Саме з ними найчастіше пов'язують і назву міста» [14, с. 15].

Поряд з героями-ліквідаторами, яких уславлювали у радянські часи, сучасна книга звертає увагу на всіх учасників, які брали участь у приборканні катастрофічних наслідків після аварії: «Ліквідатори – люди різного віку, національностей і професій, які брали участь у ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС у 1986–1990 роках. (...) Ліквідаторами були не лише чоловіки, а й жінки: кухарки, лікарки, медсестри, лаборантки, дозиметристки, пралі, робітниці різних профілів» [14, с. 82]. Окрім людської сили, книга демонструє перелік техніки, за допомогою якої ліквідовувались наслідки: «Це були здебільшого військові машини різного призначення, спеціально пристосовані для роботи в умовах високої радіоактивності, а також вертольоти, літаки й радіокеровані роботи. (...) Але були й звичайні автомобілі: «москвичі», «жигулі», «волги», – на яких евакуювали людей чи патрулювали території, карети «швидкої», вантажівки, цистерни, мотоцикли» [14, с. 84].

Інша категорія населення, що стосувалась Чорнобиля, – безпосередньо жителі міста. На початку книги вказується, що люди мали звичне життя, але аварія внесла свої корективи, змусила покинути домівку, домашніх тварин, та й загалом усе: «А від Чорнобиля до Поліського сунула сумна колона легкових автомобілей та людей (...) А люди, вибравшись за межі небезпечної зони, були вже не звичайними людьми – чорнобильцями. Дивними істотами, які раптом втратили дім, землю, майно, (...). Їх цуралися. Від них сахалися. Дітей переселенців часом обзивали «чорнобильськими їжачками», (...)» [14, с. 89–90].

Ще одна відмінність від книги радянського періоду – звернення уваги на стан природи, поведінку всіх її складових: «(...) було тепло і сонячно. Легенький вітерець гойдав голівки квітів на клумбах і молоде листя на деревах. (...) Коти визирали з вікон, вигрівалися на осонні або

визували бляшанки з-під кільки чи шкірочки ліверної ковбаси. Собаки мали свої звичні собачі справи: ганяли котів, поливали кущики та ліхтарні стовпи, чекали вдома на нестерпно метушливих господарів» [14, с. 6].

З плином часу суспільство дізнавалось все більше про чорнобильську трагедію завдяки спогадам очевидців, репортажів, дослідженням науковців, а також розсекреченим документам. У книзі виділено цілий розділ під назвою «Хто винен?», де розглядаються різні версії. Одна з них офіційна, що визнає людський фактор основною причиною аварії. Друга версія спирається на висновки спеціальної урядової комісії, в яких ідеться про недоліки конструкції реактора, вини влади та наукового керівника проєкту. Але, як і у повісті Л. Даєна, книжка-картинка згадує про інші трагедії, пов'язані з атомною енергетикою: «28 березня 1979 року на АЕС Трі-Майл-Айленд у США (штат Пенсильванія) сталася аварія, яку тривалий час уважали за найбільшу в історії світової ядерної енергетики, (...)» [14, с. 41]. Але при цьому, документальна повість таким чином виправдовує владу, натомість книжка-картинка вказує на зверхне ставлення людини до природи, споживацький характер, що призводить до неминучих трагедій.

Сьогодні, після майже сорока років з дня аварії, людство має можливість спостерігати за розвитком Зони відчуження, яка перетворилася на заповідну зону: «(...) вона перетворилася в територію, де працюють із радіоактивними відходами та проводять унікальні наукові дослідження. У терен, де виникають сучасні арт-об'єкти, будують сонячну електростанцію, розвивають туризм і створюють найбільший в Україні Чорнобильській радіаційно-екологічний біосферний заповідник» [14, с. 25]. Новітні технології дозволяють людині спостерігати за природою дистанційно, минаючи безпосереднього контакту з радіацією: «Проте частіше вони потрапляють не на людські очі, а на камери фотопасток, що їх на території зони розставили біологи. Природа бере своє, кажуть науковці, і відроджується, попри все» [14, с. 25]. Людина ж більше не займає керівну роль, але вона

має декілька варіантів, що передбачають можливість бути у Зоні, не порушуючи її лад:

– сталкери («Чорнобильські сталкери – люди, які нелегально пробираються на територію Зони, займаються таким собі екстремальним туризмом» [14, с. 48]);

– туристи, що мають можливість побачити все на власні очі за допомогою досвідчених людей з дотриманням усіх норм безпеки;

– самосели (люди, що повернулись чи оселились у Зоні).

Висновки. Отже, документальна повість Л. Даєна «Чорнобиль – трава гірка» ХХ ст. та книжка-картинка жанру нон-фікшн К. Міхаліциної та С. Дворницького «Реактори не вибухають. Коротка історія Чорнобильської катастрофи» ХХІ ст. мають спільні образи, зокрема, полину, героїв-ліквідаторів, опис подій, що відбулись вночі 26 квітня 1986 року на ЧАЕС, засудження ядерних експериментів. Проте, не зважаючи на те, що обидві книги ґрунтуються на реальних подіях, повість ставить на перше місце героїв, уславлює їхній подвиг, при цьому десь виправдовуючи дії радянського уряду. Книжка-картинка оперує фактами, звертає увагу читачів на всі аспекти трагедії – як людські жертви, подвиг (не лише пожежників, але й інших категорій людей, які брали участь у ліквідації наслідків), так і тваринного, рослинного світу та докільля в цілому, вину радянської влади, недосконалість будови реактора і т. д. Зважаючи на подальший перебіг історії, книга ХХІ століття може відкрити для читачів більше інформації про трагедію, а також сучасний стан Зони відчуження, наприклад, «Укриття», «Арку», новітні технології у дослідженні природи, а також про людей, які живуть чи працюють на цій території.

Ознайомити підлітків з Чорнобильською катастрофою можна використовуючи як документальну повість Л. Даєна «Чорнобиль – трава гірка» радянського часу, так і сучасну книжку-картинку жанру нон-фікшн К. Міхаліциної та С. Дворницького «Реактори не вибухають. Коротка історія Чорнобильської катастрофи», вказуючи їхні особливості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Павлишин М. Чорнобильська тема і проблема жанру. *Канон та іконостаc* : [Літературно-критичні статті]. Київ : Час, 1997. С. 175–183.
2. Zaleska Onyshkevych L. Echoes of Glasnost: Chornobyl in Soviet Ukrainian Literature. *Echoes of Glasnost in Soviet Ukraine*. Edited by Romana M. Bahry. 1989. Pp. 151–170.
3. Vardanian M. Reading the Chornobyl Catastrophe Within Ecofiction. *Children's Literature in Education. Children's Literature in Education*. Volume 53, 2022. Pp. 1–17.

4. Варданян М. Літературна географія ілюстрованих дитячих книг (на матеріалі українських творів та перекладів ХХ–ХХІ століття). *Географія і текст: літературний вимір*. Колективна монографія. Харків, 2022. С. 17–40.
5. Vardanian, M., Dyrda, I. and Kirieieva, M., 2023. Cultural memory of Chernobyl in literature and fine arts (in case of a picturebook «The Flowers beside the Fourth Reactor» by K. Mikhalitsyna and paintings by M. Prymachenko). *ACNS Conference Series: Social Sciences and Humanities*, 3, p. 03003. DOI: <https://doi.org/10.55056/cs-ssh/3/03003>.
6. Онищенко І.В. Людина і природа в творчості Євгена Гуцала (на прикладі оповідань «Скажений чорнобильський собака», «Рудня»). *Закарпатські філологічні студії*. Вип. 35. 2024. С. 277–281. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2024.35.48>.
7. Гостра К., Дудніков М. Особливості зображення Чорнобильської катастрофи у літературі нон-фікшн (на матеріалі книги К. Міхаліциної та С. Дворницького «Реактори не вибухають. Коротка історія Чорнобильської катастрофи»). *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*. Вип. 210. 2024. С. 90–94. DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-210-13>.
8. Черкашина Т. Ю. Система документальної літератури: внутрішня організація. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. № 19. 2011. С. 37–45.
9. Дудніков М. О. Жанрові різновиди документальної літератури. *Вісник Запорізького національного університету* : збірник наукових праць. Філологічні науки. Запоріжжя, 2011. С. 26–31.
10. Галич О. А. Українська документалістика на зламі тисячоліть: специфіка, генезе, перспективи : монографія. Луганськ : Знання, 2001. 246 с.
11. Варикаша М. М. Література non-fiction: поміж фактом і фікцією. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. Випуск ХХІІІ. Ч. 3. 2010. С. 28–39.
12. Кондратюк С. Г. Шляхи використання літератури напрямку нон-фікшн у закладах дошкільної освіти: інтегрований підхід. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. Вип. 12. 2019. С. 19–22.
13. Даєн Л. Чорнобиль – трава гірка. Київ : Веселка, 1988. 176 с.
14. Міхаліцина К., Дворницький С. Реактори не вибухають. Коротка історія Чорнобильської катастрофи / ілюстрації студії «segi/graph». Київ : Портал, 2020. 136 с.